

СРПСКА ЕКОНОМИЈА У ТРАГАЊУ ЗА ЕФИКАСНИЈИМ РЕШЕЊИМА

SERBIAN ECONOMY IN SEARCH FOR MORE EFFECTIVE SOLUTIONS

Слободан Н. Брацановић, др, професор²²¹

Сажетак: *Решења могу бити више и мање повољна. Средња решења (путеви); не морају бити погрешна; већ могу да представљају оптимално решење. Најтежи проблеми Србије, су депопулација, незапосленост, задуженост. Оживљавање привреде; излаз је из ове комплексне и сложене ситуације.*

Кључне ријечи: *Држава, регион, привреда, становништво, запосленост, дуг, оживљавање, комплексан, сложен.*

Abstract: *Solutions can be more or less favorable. Middle solutions (courses); needless to be wrong already can represent an optimal solution. Heaviest problems in Serbia are depopulation, unemployment, dept. Revival of economy is the exit solution from this complex and complicated situation.*

Key words: *Government, region, economy, population, employment, dept, revival, complex, complicated.*

---

1. ПРЕТХОДНЕ ОДРЕДНИЦЕ

Економија је веома сложена и комплексна наука. Одређују је: реална; монетарна; као и комбиноване и остале сфере. Јасно; не припадамо групацији монетарних економиста и апсолутизацији новца и монетарног чиниоца; ма како био битан у доменима и донетима функционисања одређене привреде и укупне економије. Више смо оријентисани ка реалним агрегатима и величинама; а ово подразумева приоритетност реалне економије и посебно производње, као и производних услуга. Међутим; често нас заплускују удари таласа паралелне, виртуелне, нестварне, финансијско шпекулативне и криминалне економије („пирамиде“, „балони“ и сл.) из међународног и нарочито западног окружења. Исто тако; инострана инвестициона активност, мотивисана је својим циљевима.

Почетком овог вијека и трећег миленијума (који ће се у многама разликовати од претходна два); суочени смо са различитим економским, ужим и ширим тенденцијама. Земље Азије (Истока и Југоистока), чврсто доказују да њихова економија није у кризи; нарочито Кина, као економски доминантна свјетска сила (бар у незваничном погледу). Криза; првенствено се односи на западну сферу економије, друштва и цивилизације,

---

²²¹ Економски факултет, Универзитет у Косовској Митровици

Слободан Николе Брацановић; рођен је 26. марта 1956. год. на Цетињу, у Црној Гори. На овом територијалном простору рођени су и његови родитељи и преци. По националности је Србин, Хришћанске, источне православне вјероисповијести, као и његови родитељи и познати ближи и даљи преци. У раној младости (14. год.) остао је без једног родитеља (оца Николе). Мајка (Даница) недавно се упокојила у Господу, у свом родном мјесту (2012. год.).

Основну школу („Његош“) завршио је на Цетињу (1970. год.). Гимназију, исто тако, завршио је у родном мјесту (1974. год.). Исте године уписао се на Економски факултет Универзитета у Подгорици (тадашњи Титоград), као редован студент. Током редовних студија одређује се за одсек: „Економије производње“. Дипломирао је на, овом, Економском факултету (дана 28. фебруара 1979. год.). Посједујући вољу и жељу за будућим усвршавањем уписује се (1980. год.) на послједипломске студије на Економском факултету у Подгорици. У току ових студија, одређује се за одсек: „Управљање развојем“. Магистарски рад под називом: „Развој прерађивачке индустрије у Црној Гори“ одбранио је на овом Факултету (16. маја 1986. год.). Докторски рад по називом: „Главни правци будућег привредног развоја Црне Горе“ одбранио је на Економском факултету у Приштини, са измјештеним сједиштем у Косовској Митровици, код ментора, сада професора Београдског универзитета, проф. др. Драгише Величковића (18. септембра 2007. год.). Рад је резултат дуговремених истраживања у овој и сродним областима.

Знатан дио радног вијека провео је на раду у привреди. Био је радно ангажован на: планско-аналитичким, финансијским и другим пословима и радним задацима у секторима: електронске индустрије на Цетињу и друмског путничког саобраћаја у Котору (укупно близу 15 година). Тако исто; радио је на сличним пословима и у административном органу државне управе на Цетињу (близу 3 године, са неопходним положеним државним стручним испитом). Био је кратко вријеме и професор економске групе предмета у Средњој стручној школи у Херцег Новом (2004. год.). Поред овог; био је својевремено и члан (савјетник) раније Савезне владе, тј. владе Савезне Рпублике Југославије (Канцеларија у Подгорици, у времену 2002-2004. год.) Његова (породична) кућа на Цетињу, гдје су одржавани избори за тадашњу југословенску државу, била је исписана и нагрђена лажним паролама од стране актуелног режима.

Нашао је радно ангажовање на Економском факултету у Косовској Митровици, на четвртој години студија, за предмете: „Планирање привредног развоја (по старом програму) и „Економија јавног сектора“ (по новом програму). Добио је држављанство Републике Србије и остала неопходна законска документа. Сада је настањен на Цетињу и у Звечану Српско Косово и Метохија.

без обзира на њихову доминацију у протеклих пола миленијума. Јер: „Није вино пошто приђе бјеше“ мудро каже велики Српски мислилац, филозоф, пјесник и владар (владика) Његош.

Посматрајући економски простор Србије; уочавају се сада многобројни економски проблеми и дилеме. Питање је: колико политички фактори реално су у могућности да допринесу превазилажењу и отклањању сложеног и неповољног економског стања у Србији!? Јасно је да се промјене одмах и нагло, на боље, не могу остварити у кратком року и ово је прихваћено од озбиљних научних истраживача и просветних радника. Развој јесте поступан, еволутиван процес; али признајемо и постојање бржих, наглих, скоковитих, „грчевитих“ и револуционарних фаза и етапа у развоју; као и могуће прескакање одређених „степеника“; усклађено са динамичким научним и техничко-технолошким промјенама и трансформацијама. Превазилажење стања тражи праве излазе.

Да ли се може још увијек говорити о периоду „транзиције“, схваћеном као прелаз ка новом друштву и друштвено-економском систему!? Очигледно; по мом схватању и тумачењу; не може, јер нијесу постигнути повољни, успјешни резултати, посебно на плану приватизације, која је била пројектована и конципирана као основа производног и привредног реструктурирања и трансформације (нарочито од тзв. западних „експерата“). Залагао сам се својевремено за приватизацију у привреди и појединим сегментима друштва; али не на метод и начин којим је покушана неправична, вјештачка и незаконита реализација процеса у конкретној и непосредној привредној и широј, повезаној, условљеној и зависној пракси. Систем побољшаних и нових вриједности; циљева, критеријума и мјерила; још увијек није изграђен, или није јасно освијетљен и кристалисан; са филозофијом и визијама будућности; укључујући и дугорочне стратегије и оријентире економског раста и развоја. Економска наука; лута у разним дилемама и проблемима; које прати општа конфузија појмова и погрешне и непримјерене примјене. Поред овог; ниједан економски модел и образац није се показао универзалним и успјешним; или потпуно успјешним. Привреда у равнотежи; један је од циљева, не само у појединачној и широј, већ и општој стабилности и равнотежи; која се аутоматски; као и савршено и идеално, поготово константно не постиже (већ само као одређена прелазна и пролазна стања). Међутим; нужан је и динамични привредни раст и развој. Јасно се изражава и застарјелост појединих метода анализе. Вријеме застаријевања знања је и раније било умањено (5 година); али је данас и много краће. На другој страни; вријеме формирања кадрова, утврђено је у дугом року (20 година); али је процес доживотан. Исто тако; уочавамо мноштво разноврсне али и оскудицу солидне оригиналне научне и стручне литературе у најновијем периоду, посебно имајући у виду квалитетне и најнужније књиге. Интернет није и не може бити конкурент књизи, већ може да буде само допуна, комплементаран. Поред овог; постојећи вредносни судови у друштву и посебно науци и образовању; озбиљно су поремећени. Изгубили су се вредносни судови нарочито о књизи. Посматрајући јавну емисију; један наводни педагог, тврди да на факултету више се не учи из књиге, већ је потребна обука у привредним капацитетима, индустрије, саобраћаја и др. Могуће је протумачити према овом „експерту“ да више није неопходан ни факултет.

2. МОДАЛИТЕТИ РАЗВОЈНИХ ПРАВАЦА И РЕШЕЊА

Са теоријског, практичног и повезаног ставовишта; могућа су разноврсна решења и смјерови, превазилажења и отклањања кристалисаних проблема, дилема и непознаница.

У ранијој, социјалистичкој самоуправној литератури и бившој држави (СФР Југославији); најпознатији економисти говорили су; под доминантним утицајем политике; о погубности, млитавости, учмалости средњих решења, при овом несумњиво фаворизујући екстремније варијанте и одређујуће алтернативе, посебно тзв. „друга најбоља решења“, јер најповољније решење; према њиховом схватању и тумачењу и није могуће постићи. Али; ми данас живимо у времену када признајемо у економији и постојање „трећег пута“, средње линије, између екстрема (са могућностима даљих и разрађенијих модалитета, смјерова активности, диверзификовања, усмјеравања и каналисања). Познат је завршетак, прецизније крах и пропаст социјалистичке самоуправне (у марксистичком смислу) економије бивше државе (почетком деведесетих година прошлог вијека). Наиме, ово је била економија и друштво са: 1) симултаним, сусретним и конвергентним планирањем, истовремено на свим организационим нивоима; 2) јачањем тржишне накнадне („екс пост“) регулације; 3) енормном децентрализацијом и аутономијом дјелова у односу на цјелину; 4) ерозијом тзв. друштвеног (свих чланова друштва) власништва; 5) уравниловкама; 6) номинално високим стопама раста привреде; константном, галопирајућом, инфлацијом; 7) незапослености; 8) задуженошћу; 9) нејасним визијама, контурама, обрисима, хоризонтима, ближе и даље будућности и др. [2].

Фаворизована је, до апсолутности, марксистичка идеологија, економија, филозофија, социологија и поглед на свијет. Кристалишу се: постулати теорије радне вриједности; вриједности и вишка вриједности; акумулације; капитално-интензивних инвестиција у тешкој, базичној индустрији и др. Данас; сагледавамо дјеловање других чинилаца и теорија; са превазиђеношћу марксистичке теорије, у цјелини, или дјеловима. Говорило се о прелазном, тзв. „транзиционом“ периоду; али са неоствареним резултатима.

Филозофијом и визијом развоја; изграђује се стратегија, тактика и мјешовито дјеловање.

Појединци; веома сумњичаво, скептично и псимистички сагледавају креирање стратегија; планирање и планска решења, као адекватан и примјерен стратешки израз. Понегдје се чак и указује да се спонтана активност, без претходног предвиђања и намјере, показала успјешнија од било каквог плана. Ово су једино, изузетне, случајности. Отсуство; филозофских, визија, стратегија и планирања; доноси неминовно и неизбјежно хаотично стање. Логично; није нам циљ само „празно слово на папиру“ и без оперативне, исто тако ефикасне и ефективне практичне реализације. Познати су случајеви да поједине земље погоде најтеже елементарне непогоде (земљотреси, поплаве, пожари, удари вјетра и др.), а да не постоји никакав припремљени план, као конкретни акт, о начину предузимања нужних и хитних одбрамбених мјера и активности. Овај немар; углавном је праћен посљедицама, тј. знатним посебно људским, као и материјалним и др. губицима. Усмјеравање, свјесна и разумска координација и планирање; контра је активност и противтежа магловитостима, неизвјесностима, непознаницама, ризицима, стихији, анархији и ентропији укупног друштвеног, државног (јавног) и привредног система. Овдје говорим о стратегијама и тактичким оперативним активностима економског профила, у мирнодопским условима; мада појам стратегије потиче из савремене војне терминологије.

Улога савремене државе; као управљачког механизма и укупности државних установа; нужно мора се објективно и непристрасно посматрати у модерним условима друштвено-економског развоја [4]. У овом контексту; не говорим о аномалијама: порасту чиновништва и бирократизацији; могућностима да државни апарат не заступа шире и најшире друштвене циљеве и интересе, већ само интересе ужих група и

групација; корумпираности и криминализованости административно-техничке структуре; режимским злоупотребама власти и др. Ове важније проблеме и дилеме; могуће је успјешно превазилазити и отклањати у истинским и озбиљним државама и друштвима (изборима и др.). Чешће се још увијек говори о САД као „демократској“ земљи. Догађаји деведесетих година претходног вијека; посебно имајући у виду Србију; потврдили су и доказали посебно чињеницу да САД нијесу демократска земља, а да ово нијесу биле ни раније, како су се појавно самодекларисале, док је постојао СССР (рат у Вијетнаму и др.).

У новије и најновије вријеме, кристалише се значај правца „девелопментизма“; као вида интервенционизма у друштвено-економском развоју. Ово је поглед на привредни развој, потпуно супротан од досадашњег либералног и неолибералног развојног приступа.

„Девелопментизам“; као креирану визију, модел, метод и усмјерење привредног и укупног економског развитака; примјењивао је знатан број земаља Азије и Јужне Америке. Поглед је супротан од либералног и неолибералног приступа и базира се на државно-интервенционистичкој економији („кејнсијанству“). Међутим; услови и околности друштвено-економског развитака у овим државама су другачији. Са ширег, комплекснијег и општег становишта; „девелопментизам“ фаворизује факторе развоја које потцјењује и ниподаштава неолиберални модел. Природни ресурси и добра којима располаже поједина држава и друштво; припадају свим њиховим становницима и нужно морају бити равномјерно, правично и правилно распоређени и прераспоређени. Овим се ефикасно реагује на дуговремено тј. вјековно и немилосрно: раубовање; трошење, отимање и плачкање природних богатстава (посебно имајући у виду јужноамерички континент). У складу са истакнутим чињеницама; неопходно је водити рачуна о обновљивим (регенеративним) расположивим природним изворима и ресурсним приоритетностима. Значај природних ресурса у привредном развоју; сагледава се објективно, а не њиховим омаловажавањем, како је случај код неолибералне теорије и других праваца економске доктрине. Основни постулати „девелопментизма“ су сљедећи: 1. Држава креира кључне националне стратегије економског раста и развоја; 2. структурним економским преображајима, јача држава и побољшава се и пратећа тржишна регулатива; 3. наглашена улога државе у политици инвестиција, привредног развоја, дистрибуције и редистрибуције дохотка; 4. пројекција растућих зарада, али успореније од раста продуктивности рада и средстава; 5. јачање вриједности националне валуте; 6. усмјеравани (и прилагодљиви) девизни курс; 7. замјена страног капитала домицилном акумулацијом и штедњом и др. Примјена ове економске развојне политике, доказала се ефикасном на примјеру држава „Азијских тигрова“. Сада је највећи Азијски тигар Кина и у економском смислу. Земље посебно Југоисточне Азије постижу велике успјехе [1;53-54].

3. ПРИМЈЕНА ПРИВРЕДНИХ И ПОСЛОВНИХ СТРАТЕГИЈА

Азијске, Источне и Далекоисточне стратегије; доказују изванредну успјешност у конкретној пракси, привредног, развитака. Разликују се суштински, од западних стратегија.

Поступним побољшавањима, унапређивањима рада и производње долази се до иновације.

У садашње вријеме; како смо истакли; долази до суштинске трансформације односа економске, државне и регионалне моћи у свијету; од монополарног, ка биполарном и мултиполарном свијету [3]. Период појавне „глобализације“; замјењује регионализација.

Русија; Кина, Индија, Бразил и др. државе; велике по територији и многољудне; логично, убрзавају динамику економског раста и развоја (са стопама раста од 5% и више). Историјски посматрано; Кина још у (раном) средњем вијеку заузима важну и доминантну позицију у међународним привредним и посебно трговинским токовима (услјед развитка занатства и извоза порцулана, свиле). Значајан положај већ има и Индија (која је извозила памучне тканине, свилу, бибер). Земље Југоисточне Азије и Јапан; први уводе протекционистичку економску политику и царине (називане по царевима који су их уводили и примјењивали), као и посебне намете, таксе, на токове спољне трговине (стичући велика, материјална, богатства). Крајем 15. вијека; Кина је била друштвено-економски најразвијенија земља свијета (са значајно развијеним урбаним, градским центрима и средиштима, занатством, мануфактуром, кредитним и монетарним системом, трговином). У овом времену (1486. год.); развијају се поморски правци превоза (Рт Добре наде, а сљедеће године отвара се поморски пут за Индију). Привредно-економски токови између континента Европе и Азије нарочито трговина одвијају се и поморским правцима.

Период од 1850 год. до Првог свјетског рата; означава се као либерализам у развоју економских токова и посебно међународне трговине. Међутим и у овом времену; многе развијеније првенствено западне земље (и поред номиналног убрзавања привредне динамике); нијесу постизале дугорочно високе стопе привредног раста (највише до 4% годишње). Први свјетски рат (1914-1918. год.); у многоме, пореметио је интер-регионална економска кретања, токове и релације. Економске и политичке санкције; које је тада (као и сада) Запад увео Русији; довеле су у Русији до настанка супротних ефеката; монопола, као у области спољне трговине, који се дуговремено одржао (готово до краја 20. вијека). Рат је довео нужно до државног протекционизма. Касније; дошло је до огромне кризе капиталистичког друштвено-економског система (1929-1933. год.), која је погубно дјеловала на економске токове и спољну трговину и довела до општег протекционизма у свјетској привреди. Крајем деведесетих година; поново оживљава неолибералистичка економска доктрина, која се, како сам истакао, наново напушта већ почетком, овог вијека.

У првом реду индикативан је друштвено-економски развитак Евроазијских држава.

Русија; отпочиње привредни опоравак и експанзивни економски развој, почетком овог вијека; на јакој основи и у природним, нарочито, сировинско енергетским и осталим изворима и ресурсима. Већ у давној историјској прошлости (прије више од 600 година); Кина; (као и данас), у многобројним областима технике и технологије, напреднија је и прогресивнија од многих земаља у свијету. Тако нпр. у области пољопривреде: метод гајења пољопривредних култура (пиринча и др); развитак оруђа за рад (плуга и сл.) и др.; узроковали су да пољопривредна производња у Кини буде далеко ефикаснија од остале у свијету; наглашавајући да САД нијесу ни постојале у овом времену. Исто тако; у Кини; знатно раније; постојала је одговарајућа опрема (200 година прије нове ере, нпр. пећи за топљење), а у појединим, другим, дјеловима свијета, јавља се много касније (миленијум и по). Поред овог; у сфери комуникација; у Кини, откривен је механизам (компас, бусола), који је омогућио одређивање оријентације и интензивна путовања, посебно, научних истраживача из осталих дјелова свијета. Још више; карактеристични су и многобројни други важни проналасци (као нпр. папир, порцулан, барут и др). Уочава се; да и у базичним (фундаменталним) и примијењеним (апликативним) и развојним (стручним) областима; технологија у Кини, далеко је најпрогресивнија у свијету. Централизован систем државе и управе има изузетних предности за постизање привредне успјешности, инвенција, иновација, раста

и развоја. Императив је експанзиван развој науке и технике и ефикасна и ефективна технолошка примјена. Кина данас постаје економски лидер свијета.

Исто тако; Јапан је отпочео експанзивни привредни раст и развој (након повратка династије Меији, крајем 19. вијека). Јапанско становништво је образовано, квалификовано и посједује добре предиспозиције за примјену прогресивне технике и технологије. Напредна техника и технологија; по правилу; ефектуира се у привредној и пословној успјешности. Ово подразумијева и повољније, изведене, тржишне ефекте. Нужна је креација најсавременије технике и технологије али и њена ефикасна примјена и употреба.

Сјеверна Кореја; тако исто, примјер је остваривања стратегије „ослањања на сопствене снаге“ Избјегава се државно задуживање; као и прекомјерне стране, директне, инвестиције. Неопходна финансијска средства за постизање високе стопе привредног раста, стварају се, у основи, из унутрашњих (интерних) извора (штедње и акумулације). Учешће домаће штедње и акумулације у расподјели дохотка; у протеклом развојном периоду; веома је високо (до 35%). Међународна и глобална трговина није незаобилазна нужност. Производни приоритети јесу: храна, сировине и енергија. Примјењује се систем доминантног државног управљања, усмјеравања и руковођења. Потрошачи се тежишно оријентишу на коришћење домицилних енергетских извора (посебно угља). Оваквом државном, политиком и стратегијом, могу се постићи, јаки свеукупни ефекти [5; 468-469].

4. ОСВРТ НА ЕКОНОМСКО-ДЕМОГРАФСКА КРЕТАЊА У СРБИЈИ

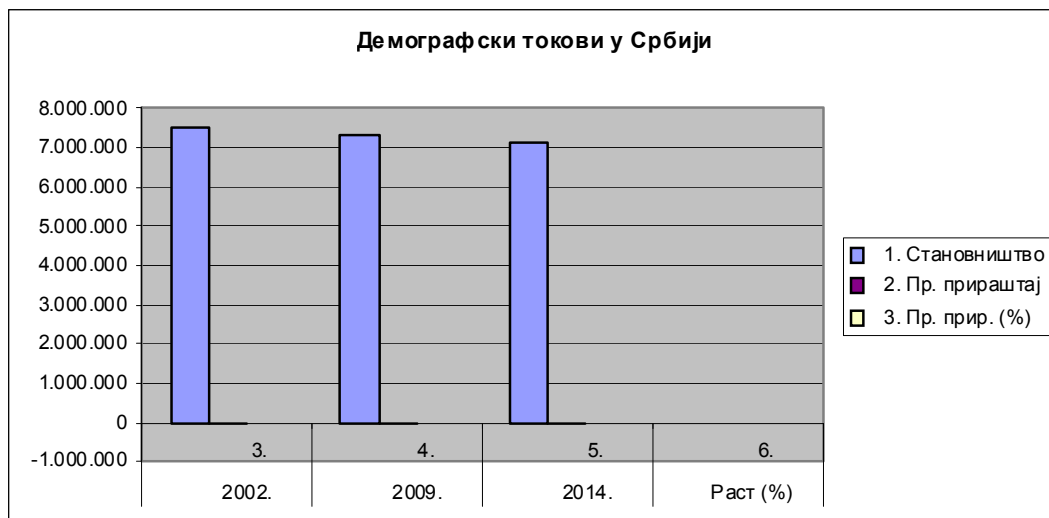
У погледу друштвених, искристалисаних, преовлађујућих демографских токова; у Србији; током протеклог развојног периода, јасни су показатељи у наредној табели.

Табела 1. Основна кретања становништва, у Србији; сагледавана у досадашњем периоду:

Ред./бр.:	Елементи	2002.	2009.	2014.	Раст (%)
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Становништво	7.500.031	7.320.807	7.131.787	-0,43
2.	Пр. прираштај	- 24.684	- 33.701	- 34.786	- 2,90
3.	Пр. прир. (%)	- 3,3	- 4,6	- 4,9	-3,32

Извор: „Статистички годишњак Републике Србије“, (2015), РЗС, Београд, стр. 35.

Напомена: Стопа природног прираштаја; рачуната је, методом односа на 1000 становника.

График 1. Претходни нумерички, табеларни параметри; приказани и графичким методом:

Уочава се континуирано опадајући тренд величине становништва; као и природног прираштаја (фертилитета). Указује се на појаву „бијеле куге“ (која је присутна и у Црној Гори, Републици Српској, Русији и др.) и нужна је државна регулација и контрола. Трендове запослености и незапослености у Србији приказујемо подацима у табели.

Табела 2. Кретања запослености и незапослености, током досадашњег развојног периода:

Ред./бр.:	Елементи	2005.	2010.	2016.	Раст (%)
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Запосл. (000)	2.171	1.901	1.876	-1,36
2.	Незап. (000)	888	744	745	-1,57
3.	Незап. (%)	20,8	19,2	17,913	-1,36

Извор: Министарство финансија Републике Србије, „Билтен јавних финансија“ (фебруар, 2015), Београд, стр. 16-17.

Напомена: Стопа незапослености; обухвата становништво старости 15 и више година и податак за (јануар-фебруар) 2016. год. односи се на претходну, 2015. год. Индикативне су средње годишње и просјечне, примјерене и прикладне статистичке категорије и величине.

График 2. Основни подаци величине и динамике радног ангажовања приказани графички

Сагледава се се опадајућа стопа раста; као у домену запослености тако и, са друге стране, незапослености. Претпостављајући вјеродостојност статистичких показатеља; констатује се да је, продуктивно, запошљавање један од најтежих проблема друштвеног и економског развоја Србије. Уколико се запосленост смањује; логично је закључити да се незапосленост повећава (али подаци су супротни). Незапосленост може бити: стварна; привидна; структурална (фрикциона); потенцијална (латентна) и др. Решења су: а) развијање пољопривредне производње и мањих индивидуалних газдинстава и крупних пољопривредних комбината; б) домаћа и инострана инвестициона улагања у радно-интензивније дјелатности, посебно, микро, мале и средње привреде; в) јавни радови и др. Тежак; или и најтежи проблем друштвено-економског развоја Србије јесте спољна задуженост. Величину спољне задужености Србије приказујемо сљедећим индикаторима.

Табела 3. Показатељи; задужености, Србије, у досадашњем периоду (у милионима евра):

Ред./бр.:	Елементи	2005.	2010.	2015.	Раст (%)
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Спољни дуг	12.520	23.509	26.354	7,70
2.	% БДП-а	59,3	79,0	80,1	3,05

Извор: Исто.

Напомена: Учешће нивоа спољног дуга у БДП-у за 2015. год. статистички је процијењено.

График 3. Претходни табеларни параметри; приказани прегледнијим графичким методом:

Сагледавају се континуирано растуће величине јавног и спољног дуга Србије у досадашњем периоду, са опасношћу западања у класично дужничко ропство. Посебно је питање узрока настајања великог дуга и канала којима су усмјеравана добијена инострана финансијска кредитна средства. Величина (обим, опсег) дуга, постепено се опасно приближава величини укупног бруто друштвеног производа. Једино опорављена и растућа производња и укупна привреда може да превазиђе овај претешки развојни проблем. Посебно је неповољно стање узимања нових кредита у циљу отплате доспјелих (главнице, са припадајућим каматама), чиме јача и већ галопирајућа спирала задужености.

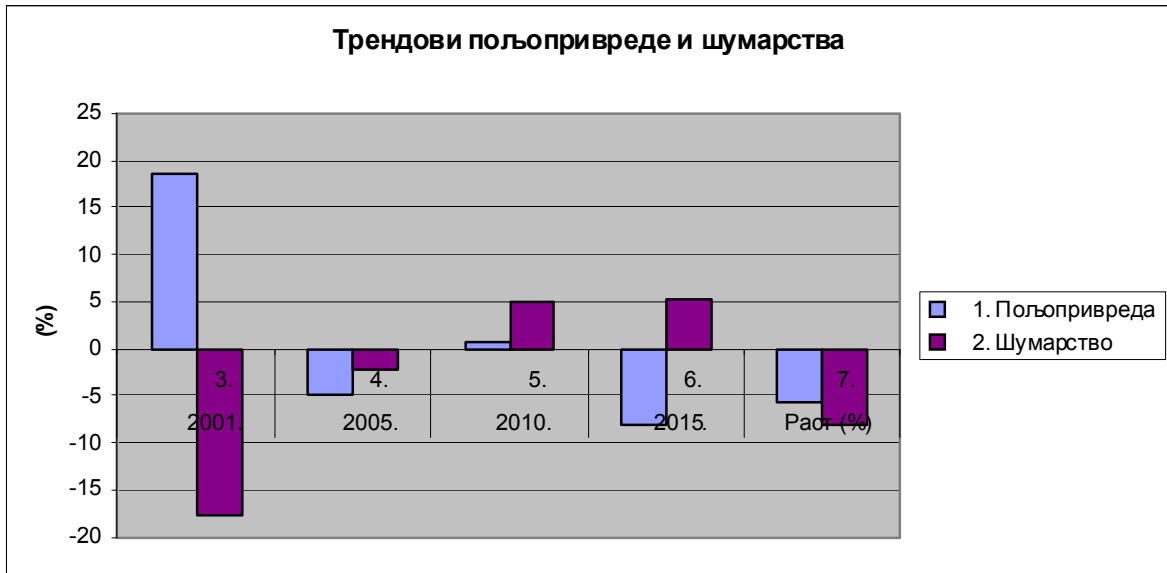
Важни су токови динамике раста стратешке области пољопривреде (са шумарством).

Пољопривреда у Србији; постаје темељни и дугорочни, стратегијски приоритет привреде.

Табела 4. Стопе раста физичког обима пољопривреде (и шумарства) (претходна год.=100)

Ред./бр.:	Елементи	2001.	2005.	2010.	2015.	Раст (%)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.	Пољопривреда	18,6	-5,0	0,6	-8,02	-5,85
2.	Шумарство	-17,6	-2,2	5,0	5,22	-8,24

Извор: Исто.

График 4. Нивои; оствареног кретања, опсега пољопривредне производње (и шумарства):

Уочавају се неповољне тенденције (иако је ријеч о релативним, а не апсолутним показатељима, тј. трендовима стопе раста), у динамици кретања пољопривредне производње и ширег аграрног сектора, у Србији, са пољопривредом као окосницом свог развојка. Јасно је да се развој пољопривреде у Србији кочи мјерама и прописима Европске уније и њене конкуренције. У прошлости; Србија је била снажна пољопривредна земља на Балкану (између два свјетска рата) а може бити и у будућности.

Ефикасност привреде Србије; рачуната методом релација бруто друштвеног производа и инвестиција; у опадајућем је тренду (у периоду 2001-2015. год., опада по просјечној годишњој стопи од 2,42%). У сфери биланса јавних прихода и расхода; оствариван је у почетном периоду консолидовани суфицит; а касније дефицит (у 2001. год. остварен је суфицит, а у 2015. год., дефицит, који се повећавао по просјечној годишњој стопи од 13,18%). Актуелан је и дефицит спољнотрговинске робне размјене, тј. вишак увоза над извозом (у 2001. год., званично статистички, износио је 20,5% у БДП-у, а у 2015. год. износи 13,3%). Постоје и многобројни други проблеми; али смо указали само на најтеже. Излази и решења постоје; али не и готови економски рецепти и шаблони.

5. ЗАКЉУЧНЕ КОНСТАТАЦИЈЕ

У економским и друштвеним кретањима; стално се трага за квалитетнијим, успјешнијим и оптималнијим решењима. Средња решења; често могу представљати и прикладне излазе и могућности; а не бити најгора, како се тумачило у ранијој економској; социјалистичкој и самоуправној, комунистичкој, теорији и пракси. Кристалишу се најизраженији проблеми у привредном и друштвено-економском развојку Србије. Један од најтежих и најопаснијих у оквиру ових проблема је акутна и дугорочна незапосленост, нарочито младих, школовањем за рад оспособљених младих људи и кадрова. Исто тако; проблем је висока и растућа спољна задуженост, пријетећи западањем у дужничко ропство. Поред овог; стратешки најважнија област,

пољопривреда; долази у неповољну ситуацију која се сагледава индикаторима дугорочног опадања стопе раста физичког обима производње и др. Императив државне политике је, наводни, улазак земље у Европску унију која је објективно у тешкој политичкој кризи. Са економског становишта; прописи Економске уније, блокирају развијање пољопривреде.

REFERENCES

- [1] Булатовић Момир, Економија и демократија - Држати главу изнад, [2011], Јумедија Монт, д.о.о., Подгорица;
- [2] Брацановић Слободан, [2013], Узроци пропадања претходног економског и друштвеног система, Економски факултет Приштина, Косовска Митровица;
- [3] Брацановић Слободан, [2015], Помјерање тежишта економске, државне и регионалне моћи у свијету, Косовска Митровица;
- [4] Брацановић Слободан, [2016], Друштвено економски развој и савремена улога државе, Косовска Митровица;
- [5] Драгутиновић Диана, Филиповић Миодраг, Цветановић Слободан, [2005], Теорија привредног раста и развоја, Центар за издавачку дјелатност Економског факултета у Београду, Београд;
- [6] Закић Вујатовић Зорка, [2001], Аграрна економија, Економски факултет у Београду, Београд;
- [7] Министарство финансија Републике Србије, [фeбруар, 2015], Билтен јавних финансија; Београд;
- [8] Републички завод за статистику, [2015], Статистички годишњак Србије; Београд;
- [9] Рикаловић Гојко, [2002], Дугорочни економски развој – Начин стварања богатства, Економски зборник Српске академије наука и умјетности, књига бр. 12, Београд;
- [10] Рикаловић Гојко, [2003], Минерални ресурси као развојна претпоставка у условима блокаде и развојна претпоставка СР Југославије, Економски факултет, Београд;
- [11] Рикаловић Гојко, Микић Христина, [2011], Креативна индустрија и трговинска размјена Србије са иностранством, Зборник радова, Међународни научни скуп ЕС-НБЕ [2011], Економска наука у функцији креирања новог пословног амбијента, Економски факултет Приштина, Косовска Митровица;
- [12] Стојадиновић Драгић, [2003] Основи научног рада, Економски факултет Приштина, Зубин Поток;
- [13] Стојадиновић Драгић, [2006], Економски календар, Академска штампа, Београд, Земун;
- [14] Унковић Милорад (2004), Савремена међународна трговина, Београдска књига, Београд.